

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

ARUNDHATI ROY

REFUGIUL MEU,
FURTUNA MEA

Traducere din engleză și note de
ALEXANDRA COLIBAN

HUMANITAS
fiction

Redactor: Anca Dumitru
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Marilena Brînzan
DTP: Iuliana Constantinescu, Veronica Dinu

Tipărit la Bookart Printing

ARUNDHATI ROY
MOTHER MARY COMES TO ME
Copyright © 2025 Arundhati Roy
All rights reserved.

This edition is published by arrangement with
Peters, Fraser and Dunlop Ltd. through
Andrew Nurnberg Associates International acting
in association with ANA Sofia Ltd.

Referință în dedicație la un vers din piesa *Let It Be* de John Lennon și Paul McCartney; fragment din *Pig Earth* de John Berger; versuri din *She Loves You* de John Lennon și Paul McCartney; versuri din *Love in Vain* de The Rolling Stones (piesă scrisă de Robert Johnson); fragment din „The Thought-Fox” din *The Hawk in the Rain* de Ted Hughes, reprodus cu permisiunea Faber and Faber Ltd; versuri din *Hosanna*, *The Arrest* și *Heaven on Their Minds* (din *Jesus Christ Superstar*) de Andrew Lloyd Webber și Tim Rice; versuri din *Hi-Lili*, *Hi-Lo* de Helen Deutsch; fragment din *Khwab ka dar band hai* de Akhlaq Mohammed Khan Shahryar, tradus în limba engleză de Shah Alam Khan.

© HUMANITAS FICTION, 2026, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ROY, ARUNDHATI
Refugiul meu, furtuna mea / Arundhati Roy;
trad. din engleză și note: Alexandra Coliban. –
București: Humanitas Fiction, 2026
ISBN 978-606-097-756-8
I. Coliban, Alexandra (trad.; note)
821.111

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

*Pentru LKC
Împreună am ieșit la liman.*

*Pentru Mary Roy
Cea care n-a spus niciodată
Nu-i nimic.¹*

1. Titlul original al romanului, *Mother Mary Comes to Me*, face trimitere la versurile primei strofe a piesei *Let It Be* (din 1970) a formației Beatles, în traducere aproximativă: „De câte ori sunt la ananghie, mi se arată Fecioara Maria / Și-mi șoptește cu înțelepciune: nu-i nimic“. Cum *Mother Mary*, aici, se referă nu la Fecioara Maria, ci la mama autoarei, Mary Roy, și cum prin traducere s-ar fi pierdut trimiterea la cântec, am optat pentru titlul propus de Arundhati Roy pentru edițiile străine, *My Shelter and My Storm*.

*Oaspeții, la plecare,
au sărutat-o pe creștet,
iar ea i-a recunoscut
după glas.*

— John Berger

Gangster

A ales s-o ia din loc în septembrie, această lună absolut splendidă. Musonul trecuse și lăsase Kerala strălucind ca o fâșie de smarald întinsă între munți și mare. Când avionul a început să coboare, iar pământul s-a ridicat să ne întâmpine, mi s-a părut incredibil că topografia îți poate provoca o durere atât de palpabilă, de fizică. Nu cunoscusem niciodată acel peisaj preaiubit, nu mi-l imaginasem, nu-l evocasem vreodată fără ca ea să-i fie parte. Nu mă puteam gândi la acele dealuri și la acei arbori, la râurile verzulii, la câmpurile de orez tot mai înghesuite, tot mai cimentate, din care răsar panouri uriașe cu reclame la sariuri oribile de nuntă și la bijuterii și mai oribile, fără să mă gândesc la ea. Era întrețesută în toate, mai înaltă în mintea mea ca orice panou publicitar, mai primejdioasă ca orice râu ieșit din matcă, mai neînduplecată ca ploaia, mai prezentă ca marea însăși. Cum a fost cu puțință? *Cum?* A plecat absolut din senin. Imprevizibilă ca de obicei.

Biserica n-a vrut-o. Nici ea n-a vrut la biserică. (Era acolo un trecut cumplit, fără nimic de-a face cu Dumnezeu.) Așa că, ținând cont de prestigiul ei din oraș și ținând cont și de orașul nostru, a trebuit să-i inventăm niște funeralii pe măsură. Ziarele locale i-au anunțat trecerea în neființă pe primele pagini, majoritatea ziarelor naționale au menționat-o și ele. Internetul a fost cuprins de o revărsare de dragoste

venind de la generații întregi de foști elevi ai școlii pe care o fondase, oameni ale căror vieți le schimbaseră, și de la alți oameni, care știau de legendara luptă juridică pe care o purtase și o câștigase, pentru dreptul femeilor creștine din Kerala la o moștenire egală. Din cauza avalanșei de necrologuri, era crucial să facem cum se cuvine și să-i oferim funeraliile meritare. Dar cum se cuvenea? Din fericire, în ziua când a murit, școala era închisă, iar copiii plecaseră la casele lor. Campusul era al nostru. A fost o imensă ușurare. Probabil că și asta planificase.

Discuțiile despre moartea ei și consecințele acesteia asupra noastră, în special asupra mea, începuseră când aveam trei ani. Ea avea treizeci pe atunci, era sleită de astm, lefteră (singura ei avere era o diplomă de licență în pedagogie) și tocmai își părăsise soțul – pe tatăl meu, ar trebui să spun, deși, cumva, sună destul de aiurea. Avea aproape optzeci și nouă de ani când a murit, așa că am avut șaizeci de ani la dispoziție să vorbim despre moartea ei iminentă, despre ultimele ei dorințe și cel mai recent testament, pe care, obsedată fiind de moșteniri și testamente, îl rescria aproape la fiecare două săptămâni. Numărul de alarme false, scăpări la mustață și grandioase eschive pe care le-a adunat i-ar fi dat de gândit chiar și lui Houdini. Toate acestea ne-au făcut să ne obișnuim, cumva, cu ideea de catastrofă. Chiar am crezut că îmi va supraviețui. Când n-a fost așa, am fost dărâmată, mi s-a făcut inima țăndări. Mă uimește și mă și rușinează, destul de tare, intensitatea reacției mele.

Fratele meu a pus degetul pe rană:

— Nu înțeleg de ce reacționezi așa. Cu nimeni nu s-a purtat atât de urât cum s-a purtat cu tine.

E posibil să aibă dreptate, deși, după mine, el e deținătorul aceluia trofeu. Înțeleg de ce i se pare că mă umilesc refuzând să recunosc prin ce-am trecut în copilărie. Dar eu dădusem totul uitării încă de mult. Am văzut și am scris despre atâta durere,

despre atâta sărăcie sistemică, atâta răutate fără margini, atâtea versiuni ale iadului, încât nu pot decât să mă consider printre cei mai norocoși. Îmi privesc propria viață ca pe o notă de subsol la lucrurile cu adevărat importante. Niciodată tragică, adesea comică. Sau poate așa mă amăgesc eu. Poate că mi-am întins cortul acolo unde e vântul cel mai năprasnic, sperând ca acesta să-mi smulgă cu totul inima din piept. Poate ceea ce urmează să scriu e o trădare a sinelui meu mai tânăr, de către mine, cea de acum. Dacă e așa, nu e un păcat de trecut cu vederea. Dar nu sunt eu în măsură să judec asta.

*

Am plecat de acasă – adică am încetat să mai vin acasă, sau ce trecea drept „acasă“ – după ce am împlinit optsprezece ani. Tocmai intrasem în anul trei la Școala de Arhitectură din Delhi.

Pe atunci terminai liceul la șaisprezece ani. Atâți ani aveam în vara lui 1976, când am ajuns prima dată în gara Nizamuddin, singură, fără a avea măcar niște cunoștințe de bază în hindi, pentru a da examenul de admitere la Școala de Arhitectură. Eram îngrozită, iar în geantă aveam un cuțit. Delhi e la trei zile și două nopți de mers cu trenul din Cochin, care se află la trei ore de mers cu mașina de orașul nostru, Kottayam, care la rândul său e la câțiva kilometri de satul nostru, Ayemenem, unde mi-am petrecut prima copilărie. Cu alte cuvinte, pentru mine Delhi era cu totul altă țară. Altă limbă, altă mâncare, altă climă, totul era diferit. Imensitatea orașului îmi depășea puterea de înțelegere. Veneam dintr-un loc în care toată lumea știa unde locuiesc toți ceilalți. Biata de mine, l-am întrebat pe un șofer de ricșă dacă mă poate duce la casa surorii mai mari a mamei, doamna Joseph. Am presupus că știe unde stă. A tras adânc din *bidi*¹ și mi-a întors

1. Țigară artizanală ieftină din India și Sudul Asiei.

spatele, plictisit. Doi ani mai târziu, fumam și eu *bidi* și cultivam inegalabila expresie de dispreț plictisit. Cu timpul, am înlocuit cuțitul cu o rezervă bună de hașiș și cu atitudinea tipică marilor orașe. Emigrasem.

Am plecat de lângă mama nu pentru că n-o iubeam, ci pentru a reuși s-o iubesc în continuare. Dacă aș fi rămas, mi-ar fi fost imposibil. După ce am plecat, nu ne-am mai văzut și n-am mai vorbit ani în șir. Nu m-a căutat niciodată. Nu m-a întrebat niciodată de ce am plecat. N-a fost nevoie. Știam amândouă. Ne-am pus de acord asupra unei minciuni. Una bună. Eu am scornit-o: „M-a iubit îndeajuns de mult pentru a-mi da drumul“. Am folosit-o și în mottoul primului meu roman, *Dumnezeul lucrurilor mărunte*¹, pe care i l-am dedicat. Ea o cita des, de parcă ar fi fost adevărul absolut. Fratele meu spune în glumă că e singura ficțiune adevărată din carte. Câte zile a mai avut, nu m-a întrebat niciodată cum m-am descurcat în acei șapte ani cât am fost fugară. Nu m-a întrebat unde am locuit, cum mi-am terminat studiile și cum mi-am luat diploma. Nici eu nu i-am spus. M-am descurcat destul de bine.

După o revedere tensionată, plină de ezitare, am revenit la ea, vizitând-o regulat, de-a lungul anilor, în calitatea mea de adult independent, arhitectă calificată, scenografă, scriitoare, dar mai ales în calitatea mea de femeie privind altă femeie cu dragoste și admirație – și o doză semnificativă de anxietate –, nu doar pentru marile ei calități, ci și pentru opusul acestora. În orașul acela conservator și sufocant din sudul Indiei, unde, pe atunci, femeilor li se permitea doar virtutea grețoasă – sau mimarea ei –, mama mea se comporta cu tupeul unui gangster. Am văzut-o dezlănțuindu-se cu totul – cu geniul ei, excentricitatea ei, bunătatea ei radicală, curajul ei militant, neînduplecarea ei, generozitatea ei, cruzimea ei, autoritarismul ei, flerul ei pentru afaceri și temperamentul ei

1. Traducere de Luana Stoica, Humanitas Fiction, București, 2018.

nărăvaș, imprezibil —, fără pic de reținere, asupra micii noastre comunități de creștini siriaci, o comunitate care, datorită educației și a unei relative prosperități, era izolată de violența amețitoare și de sărăcia copleșitoare din restul țării. Am urmărit-o făcându-și loc pe de-a-ntregul, cu toate fațetele sinei ei, în acea lume mică. A fost un miracol de-a dreptul, teroare și minune deopotrivă.

Odată ce am învățat să mă protejez (cât de cât) de ticăloșia ei copleșitoare, am început să fiu chiar fascinată de furia pe care o manifesta împotriva maternității înseși. Uneori, sinceritatea brutală a acestei furii mă făcea să râd. Nu era un râs din toată inima, ci râsul acela care te cuprinde când ești de unul singur. Când extirpi cu bisturiul un episod din împrejurările lui și îl privești cu detașare, retezat din context. De parcă n-ar fi fost mama mea, ci a altcuiva și nu eu, ci altcineva ar fi fost ținta furiei ei.

*

În copilărie am iubit-o irațional, cu neputință, cu teamă, incomensurabil, așa cum iubesc copiii. Ca adult, am încercat s-o iubesc detașat, cumpătat, de la o distanță sigură. De multe ori am eșuat. Uneori jalnic. În cărțile mele, am așternut pe hârtie versiuni ale ei, dar n-am așternut-o niciodată pe hârtie pe *ea*. I-au plăcut însă acele versiuni și a îndrăgit personajul Ammu din *Dumnezeul lucrurilor mărunte*, referindu-se la ea cu „eu“ și „mine“. Voia să fie Ammu pentru că știa prea bine că nu este. Când un jurnalist malițios a întrebat-o dacă e adevărat că a trecut printr-o poveste de dragoste tragică, așa cum trecuse Ammu în carte, l-a privit în ochi și i-a spus:

— De ce? Nu par suficient de sexy?

Avea peste șaiszeci de ani atunci, era de mult o divă, creație proprie. Putea să spună ce avea ea chef.

Când a apărut cartea, și-a făcut griji cu privire la secretele pe care aceasta le-ar putea dezvălui. Ca să fie sigură, s-a

internat în spital. Acolo a citit-o în grabă și a răsuflat ușurată constatând că nu era nici pe departe un expozeu. La început a zis că nu pricepe ce-i așa mare scofală. Apoi a început s-o analizeze mai atent. După a treia sau a patra lectură – era deja acasă –, m-a chemat la patul ei. Era o după-amiază senină, iar lumina care pătrundea prin perdele avea o nuanță roșiatică, de bordel. Ținea ochii închiși. A zis că i se pare o carte bună. Bine scrisă. Voia să mă întrebe despre un pasaj anume, în care gemenii de șapte ani ai lui Ammu, Esthappen și Rahel, își aminteau de certurile părinților lor. Cum aceștia deveneau imenși, ca niște uriași, și-și împingeau unul altuia copiii, spunând: „Ia-i tu, eu nu-i vreau“.

— Cine ți-a povestit asta? Erai prea mică să-ți amintești.

— E ficțiune.

— Nu, nu e.

Și s-a întors cu fața la perete.

N-am simțit niciodată povara sau durerea acelei amintiri. Chiar mi se părea ficțiune. În ziua aceea am înțeles că suntem, cei mai mulți dintre noi, un amestec viu de memorie și imaginație și că probabil nu suntem cei mai buni arbitri ai graniței dintre ele. Prin urmare, citiți această carte ca pe un roman. Nu pretinde a fi mai mult. Dar oricum, nici nu *pot* exista pretenții mai mari. Proza e chestia aceea stranie, cețoasă, pe care scriitorii n-o stăpânesc pe deplin, chiar dacă așa își închipuie. De unde vine ea? Din trecut și din prezent, da, din lecturi, din imaginație. Dar poate și din presentimente despre viitor? Altfel cum vă explicați că, asemenea personajelor din cel de-al doilea roman al meu, *Ministerul fericirii supreme*, am devenit și eu acum îngrijitoarea unui soi de cavou, în grădina unui soi de pensiune? E bizar. Nu-mi dă pace noaptea. Dar apoi mă întreb: De ce ar trebui noi să știm totul?

*

În încercarea de a o înțelege pe mama, de a vedea lucrurile din perspectiva ei, de a o cuprinde, de a pricepe ce a rănit-o, ce a făcut-o să acționeze cum a acționat și de a anticipa ce putea sau nu putea face în continuare, m-am transformat într-un labirint, o rețea încâlcită de poteci care șerpuesc sub pământ și ies la suprafață unde te aștepți mai puțin, sperând să găsească un unghi prielnic din care să privesc lucrurile altfel decât prin ochii mei. Privind-o prin lentile care nu erau complet colorate de propria mea experiență cu ea, am ajuns s-o prețuiesc ca femeie. Așa am devenit scriitoare. Romancieră. Pentru că romancierii exact asta sunt – labirinturi. Iar acum acest labirint trebuie să-și deslușească sinele labirintic în lipsa ei.

Scriu această carte pentru a construi un pod peste hăul dintre moștenirea de iubire lăsată celor ale căror vieți le-a marcat și spinii pe care mi i-a presărat în cale mie, ca niște așchii plutindu-mi prin fluxul sanguin, ca niște cârlige de undiță care încă mi se agață de țeșuturile moi, când sângele îmi curge spre și dinspre inimă. Mi-e la fel de greu și s-o scriu, și să n-o scriu.

Poate mai mult decât fika îndoliată de trecerea în neînță a mamei ei, în mine plânge scriitoarea care și-a pierdut cel mai fascinant personaj. Mama mea, gangsterița mea, va trăi mai departe în aceste pagini. Ea a fost refugiul meu, furtuna mea.

Fugari

Întotdeauna își dorise să fie profesoară. Pentru asta se pregătise. În anii cât a fost căsătorită și a trăit cu tatăl nostru, care lucra ca director adjunct pe o plantație izolată de ceai din Assam, visul de a avea o carieră de orice fel i s-a atrofiat și i s-a stins. I s-a reaprins (mai degrabă sub forma unui coșmar decât a unui vis) când și-a dat seama că soțul ei, ca mulți alți bărbați tineri lucrând pe plantații izolate, era un alcoolic incurabil.

Când a izbucnit războiul dintre India și China, în octombrie 1962, femeile și copiii au fost evacuați din districtele de graniță. Ne-am mutat la Calcutta. Odată ajunși acolo, mama a hotărât că nu se mai întoarce în Assam. Din Calcutta am traversat țara până în sud, la Ootacamund – Ooty –, un mic orașel montan din statul Tamil Nadu. Frațele meu, LKC – Lalith Kumar Christopher Roy –, avea patru ani și jumătate, iar eu mai aveam o lună până să împlinesc trei. Nu ne-am mai văzut cu tata și nici n-am mai avut vreo veste de la el până în jur de douăzeci de ani.

La Ooty am locuit într-o jumătate a unei căsuțe de vacanță aparținând bunicului nostru din partea mamei, un fost funcționar guvernamental de rang înalt ieșit la pensie, care fusese entomolog imperial în timpul administrației britanice din Delhi. El și bunica mea se despărțiseră. Rupesese legăturile cu ea și cu copiii lor de ani buni. A murit în anul în care m-am născut eu.

Cuprins

Gangster.	9
Fugari.	16
Cosmopoliții	23
„Vă iubesc dublu“	28
Școala culisantă-pliantă	32
Federico Fellini și Moș Crăciun din Kottayam	37
Victimă colaterală.	44
Naxaliții	49
Sunt pentru Luna necucerită	55
Laurie Baker și dealul pleșuv.	57
Joe, Jimi, Janis și Jesus	65
„Ce mai face nebuna aia de maică-ta?“	70
„Îmi atârni de gât ca o piatră de moară“	81
„Nu-ți sună ca tipa aia din <i>Exorcistul</i> ?“	91
În care Isus se însoară cu un pachet japonez	100
<i>Cake Walkin' Baby</i>	107
La umbra lui Hazrat Nizamuddin Auliya	113
„Ce-i atât de amuzant?“	118
O să joc într-un film.	127
„Te-ai gândit vreodată să devii scriitoare?“	135
Mami urs, Tati urs	145
Desăvârșita artă a eșecului.	164
Rinocerii zburători și banianul	171
În care Annie face una-alta	180
	349

Blasfemie	188
„Nu prezentați India într-o lumină favorabilă“	194
Trupa se desparte	200
„Marea șmecherie indiană a violului“	206
<i>Dumnezeul lucrurilor mărunte.</i>	212
Lucrurile o iau razna.	232
Republica mobilă	240
Marșul pentru viața Văii	244
Alte necazuri cu legea	256
Pârniașă	265
Inima mea răzvrătită.	273
La casa mea	279
Fericirea supremă	282
Madam Houdini și Omul de Nimic.	286
La drum cu tovarășii.	306
„Certificatul ei de naștere a fost greșeala lui Dumnezeu“	320
Retragerea	326
O declarație de dragoste	333
<i>Mulțumiri</i>	347